

Miscellanea

De geplande opgravingen te Prémontré in de loop van 1988

Sedert 1982 werkt een frans-amerikaanse opgravingsploeg aan het onderzoek van enkele stichtingen in de bisdommen Soissons en Laon. De laatste maanden hebben ook de plannen om de omgeving van Prémontré archeologisch te onderzoeken vastere vorm gekregen. Het graafwerk zou aanvangen in de zomer van 1988. Daarover verscheen zopas een korte mededeling in het tijdschrift *Cîteaux. Commentarii Cistercienses*¹⁾.

Dit is een zeer verheugend initiatief, dat eveneens hoognodig voor de ruïne van de burcht te Gennep zou dienen te worden genomen²⁾. Enigszins verontrustend is wel dat de auteurs van deze aankondiging meedelen dat zij de teksten omtrent de kerkbouw te Prémontré reeds grondig hebben bestudeerd en dat zij zelfs vooraf de conclusie van het nog niet ondernomen werk schijnen voorop te stellen. In feite blijken enkele gegevens hier aangehaald enkel te steunen op ordesliteratuur van zeer bedenkelijke kwaliteit. Daarom hierbij enkele aanmerkingen.

Vooreerst wordt de kerkwijding van de eerste kerk, door Norbert gebouwd, in deze mededeling geplaatst in de maand april 1122. Van waar komt deze datum? We weten enkel dat de tweede kerkwijding, nl. na het breken van de altaarsteen, plaatsvond op de octaafdag van Sint-Maarten, d.w.z. op zaterdag, 18 november 1122³⁾. Indien Bartholomeus van Laon de eerste kerkwijding celebreerde in april 1122, zou men dus

¹⁾ Sheila BONDE en Clark MAINES, *Note sur la fouille de l'église de saint Norbert à Prémontré: son importance pour la première architecture cistercienne*, in *Cîteaux. Commentarii Cistercienses*, 1987, XXXVIII, blz. 100-101.

²⁾ Enkele jaren geleden schreven we hierover aan de burgemeester van Gennep, doch deze antwoordde dat de ruïne blijkbaar onvoldoende in de belangstelling stond van het grote publiek om tot een opgraving te doen besluiten.

³⁾ *Vita A*, MGH.SS. 12, blz. 685, aan het einde van hfst. 12; *Vita B*, AA.SS., dl. I juni, blz. 825F (in octavis sancti Martini). Ook M. PLOUVIER, *L'abbaye de Prémontré aux XVIIe et XVIIIe siècles. Histoire d'une reconstruction*, dl. I, Leuven, 1985, blz. 26, geeft als datum 28 april 1122 en verwijst daarvoor naar de *Vita A*-uitgave in MGH.SS., 12, terwijl daar hoegenaamd geen datum voorkomt. Het citaat komt integendeel uit J. LE PAIGE, *Bibliotheca...*, Parijs, 1633, blz. 386, en is waarschijnlijk onbetrouwbaar. Als datum van de tweede kerkwijding geeft M. PLOUVIER, *Ibidem*, blz. 26, 11 november 1122, terwijl dat 18 november dient te zijn.

acht maanden gewacht hebben om het ontwijde altaar opnieuw te consacreren, wat erg onwaarschijnlijk is aangezien ondertussen de liturgische diensten geen doorgang konden vinden⁴). Heeft men hier niet de negen maanden die volgens de *Vitae* nodig waren voor de eerste kerkbouw⁵) per vergissing verlegd naar de periode tussen de eerste en de tweede kerkwijding?

Dat het kapelletje waarin Norbert de nacht in gebed doorbracht alvorens een beslissing te nemen, aan Sint-Jan de Doper was toegewijd, en blijkbaar alleen aan hem, wordt verhaald door Herman van Door-
nik⁶). Dat de eerste kerk door Norbert gebouwd Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Jan de Doper als patrocinium kreeg, zoals tweemaal in deze mededeling wordt geaffirmeerd, kan waarschijnlijk lijken vanuit de latere gewoonten in de premonstratenzerorde, maar kan o.i. niet als een zekerheid worden geponeerd⁷). Zowel een verandering van patrocinium als ook het geven van een groot aantal patronen behoorde tot de mogelijkheden in het begin der 12de eeuw⁸).

Misschien is het ook niet nutteloos te signaleren dat de uiterste data van het abbatiaat van Hugo van Fosses niet 1134-1151 zijn, maar wel 1128-1161⁹).

Tenslotte menen de auteurs dat de nog bestaande ruïne links voor de ingang van de 18de-eeuwse abdijgebouwen waarschijnlijk mag worden gelijkgesteld met de eerste kerk gebouwd door Norbert in 1121/1122¹⁰). De juiste opmetingen van het oorspronkelijk grondplan zouden inderdaad een argument kunnen leveren om te stellen dat dit kerkje, hoewel van zeer bescheiden afmetingen, te groot was om gelijkgesteld te

⁴) Zie over de ontheiliging van kerken W.M. GRAUWEN, *Norbertus, aartsbisschop van Maagdenburg (1126-1134)*, Brussel, 1978, blz. 306.

⁵) *Vita A*, blz. 685, regel 13; *Vita B*, blz. 825F (sub tempore novem mensium).

⁶) *De miraculis S. Mariae Laudunensis*, MGH.SS. 12, blz. 656, regel 23-24.

⁷) Deze bewering zou steunen op «une lecture soigneuse des textes» waarvan wij graag de verwijzing hadden gezien.

⁸) Over een groot aantal patrocinia, zie o.m. de teksten betreffende de kerkwijding te Xanten in 1128, in W.M. GRAUWEN, *Norbertus*,..., blz. 257, en over Pommeroeul in Ch. DEREINE, *Ermîtes, reclus et recluses dans l'ancien diocèse de Cambrai entre Scarpe et Haine (1075-1125)*, in *Revue bénédictine*, 1987, XCVII, nrs. 3-4, blz. 297.

⁹) W.M. GRAUWEN, art. *Hugo van Fosses*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 3, Brussel, 1968, kol. 412-421.

¹⁰) Zie *a.c.*, blz. 100: «D'après notre examen des données, nous avons donc abouti à la conclusion, avec plusieurs autres spécialistes, qu'il est fort possible que l'église de Saint-Norbert soit celle-là même que le saint érigea en 1121/1122».

worden met de *capellula* of *ecclesiola* van Sint-Jan de Doper waarover de teksten berichten¹¹).

Hopelijk vinden de opgravers ook chronologische preciseringen die toelaten dit bouwwerk nauwkeurig te dateren. Graag hadden we eveneens uitsluitsel over de moerassige ondergrond van de eerste vestigingsplaats, over de afstand tussen de eerste en de tweede vestiging en of de *Vitae*-teksten kunnen worden gestaafd, die meedelen dat een massa stenen in het moeras moest worden geworpen alvorens men met het bouwen kon aanvangen¹²). Zulke berichten moeten archeologisch controleerbaar zijn.

Hoe dan ook, men mag hopen dat de opgravers de gegevens die zij vonden in de Franse literatuur ten hoogste als werkhypothese zullen beschouwen en niet als een te bewijzen stelling. Voor het overige zullen specialisten in de archeologie hun heil moeten verwachten van een streng-wetenschappelijke en objectieve toepassing van de beste methoden van hun wetenschap, zonder zich te laten beïnvloeden door vooropgezette ideeën.

In ieder geval blijft het zeer verheugend nieuws dat eindelijk een archeologisch onderzoek naar de beginfase van Prémontré kan worden verwacht. Laten we hopen dat de Nederlandse opgravingsploegen daarvoor worden aangespoord om ook het ontstaan van de burcht Gennep tot klaarheid te brengen.

Mankevosstraat 71
1860 Meise

W.M. GRAUWEN, O. Praem.

Nicolas Psaume — A propos d'une thèse de doctorat

A Nicolas Psaume Bernard ARDURA a consacré, en 1987, deux gros volumes (470 et 291 pp.), intitulé *Un prélat réformateur et théologien du XVIe siècle, le prémontré Nicolas Psaume (1518-1575), évêque et comte de Verdun*. Il s'agit d'une thèse soutenue dans le cadre d'une convention entre l'Université Catholique de Lyon et l'Université d'État de Saint-

¹¹) *Vita A*, blz. 684, regel 47; *Vita B*, blz. 825B. Herman van Doornik, *MGH.SS.*, 12, blz. 656, regel 23, spreekt over «quandam ecclesiolam in honore sancti Johannis baptistae ibidem constructam». Evenzo *ibidem*, regel 27 en 36 (*ecclesiola*).

¹²) *Vita A*, blz. 685, regel 8-9: «Tanta enim ibi palus erat, quod vix sorberi poterat, cum etiam multa lapidum congeries proiceretur»; *Vita B*, blz. 825E: «Tanta namque ibi palus erat, quod vix sorberi poterat, cum etiam multa lapidum congeries proiceretur».